

Baltijas Semkopis.

Maksa: par gadu 2 r., p. pušg. 1 r. 10 l., p. 3 mehn. 60 l., ar pees-
fūhtšānu par paju 2 r. 60 l., 1 r. 40 l., 90 l.; Jelgavā ar pees-
nešānu 2 r. 30 l. par gadu. — Apsteļšānās weetas:
Jelgawa: pēc redakšijas, Kufas l. gr. bodē, Klein l. pretšūb.;
Rīga: Karpin l. gr. bodē, leelā Kalcuvelā, Nr. 4, C. Wintmāna
l. bodē, Peterb. preekšpīšēdā, Kalkuvelā Nr. 18 senāta brāblu Būša,
tagad Wirs l. gr. bodē, Kalkuvelā; un Lūpau l. grām. bodē pēc Šabal-
wārtēem Nr. 59; Pauslā: pēc aptekera Gōrke l.; Rūdiģā: pēc

2. gada-gabjums.

hama wāhju grām. bodē un pēc teefasifr. Šēnāts l.; Talsiģō:
pēc Sim'en l.; Zebfīs (Wenden); pēc Wabmīch l.; Waj-
mērā: Trep l. grāmātu bodē; Wakkā: Rudol' l. gr. bodē;
Rūģienē: Wīškwa l. gr. bodē; Cēcpajā: Waw. grām. bodē;
Wiltēnē: pēc wīsebtas wejātā J. Šūlp; Wēzluģē: pēc Anpēttora
Bogel. Studinājums, 6 lap. par tūdnu, war nēdēt wifās
šēnās weetas. Redakšijas adrese: „Balt. Semkopja redakšija Jelgavā“
(Katoļu cēlā, Nr. 2).

№ 38.

Jelgavā, Pēktdeēnā, 24. septemberi.

1876.

Rahditajs. Laukfaimneeziba: Rahds wahrds pahr dšilu semes-apstrahdaschānu.
— Pahr laukfaimneezigā maščinu-kojšchānu. — Lōpu faksimšchāna zaur dširdšchānu
ar fīktu ubdeni. — No ganeem uš itāli. — Gewainotu augtu ušglabāschāna. —
Suns. — Wifapahriģa data: Kuresemes gubernators, Paul von Lilienfeld's.
— Wefelības wadenti. d) Wefelības-kojšchāna pēhjam, kahds darbs. — Jhē gabalini.
— Skolas nodāta: Pāidagogiģka gada-grāmāta 1876! — Sinas. —
Grāmātu-galds. — W pušnakti. — Studinājumi.

Laukfaimneeziba.

Rahds wahrds pahr dšilu semes-apstrahdaschānu.

Sawās kihmīslās laukfaimneezigās wehstulēs nošauz Liebig's
toreisejo lauku-apstrahdaschānās sistemu par laupišchānās sistemu
un pagehr no prahtigeem laukfaimneekēm, ka tee laukeem zaur
plaujāhm nonemtas weelas atkal atdotu atpakaļ. Tomehr daudš
laukfaimneeku pretojāhs toreif Liebiga domāhm, stutedamees uš
to, ka lauki zaur pasahkto augtu mainišchānās faimneekošchānu
(wairaf lauku sistemu) un aħbolina, luzernas, esparsetes, lupinas,
kartupeku un beejchu audšinaschānu isdewa leelakas eenemšchānās,
ne ka agrak, kā ari uš to, ka zaur šcheem stahdeem seme preekšč
labības tapa pahrlabota. Naw leedsams, ka ta buhšchāna, uš
kuru Liebiga pretineeki (Koppe) atšauzahs, bija wateefiģa, un
tomehr mehš newaram fazit, ka Liebiga pagehreshāna bija nepa-
reifa. Mineteē stahdi eespehja zaur sawāhm garāhm faknehm
dšili semē nokluht un tur buhdamās weelas isleekat; weena data
no šchim faknehm palika pēhjam lauku nokošchānās semes wirs-
kahrtā un nahza labibai par labu. Bet zaur to tapa no Liebiga
eenihdētā laupišchānās sistema wehl trakaf dšihā; tomehr šchi
atšihšchāna greeša laukfaimneeku wehribu uš dšilas semes apstrah-
daschānās swaru.

Ja laukfaimneeks sawu ušdewumu grib ispildit un no sawās
faimneezibas to leelako eenemšchānu isdabut, tad tam pahr wifāhm
leetahm labi ja-eeapasihstahs ar lauku-raschōschānās spēhku, lai
tas pēhjam ta waretu nošwehrt, waj tam lauki wairaf ne-eeestu,
kad tas tos paplašchānātu, jeb ari kad tas masaf semes, bet pēh-
dejo ruhpiģat apstrahdatu un kreetnal mehflotu. Tagad mehš
gan esam tīf laimigi, ka waram zaur škunstigeem mehfleem semei
atnemtas weelas atkal atdot; waj gan ari tagad mehš laukus
laupam, kur semei wifās zaur plaujāhm atnemtas weelas
atdodam?

Waj laukfaimneeziba jel tīf taht nahks, ka ta zaur mehflo-
schānu un semes apstrahdaschānu semei tīf taht peedabutu, ka tani
weens un tas patš stahds wairaf gadus no weetas waretu augt,
to ne weens newar pateikt. Tagad tas ta wehl naw, bet mehš
waram, raugotees pēhjam semes raschības, weenu stahdu tīfai
kahdu laiku tai pašā semē no weetas seht un uš pilnigāhm
plaujāhm zeret. Kad nu schahda seme gaidito pilnigo plauju
wairs ne-isdod, tad laukfaimneeki no tahda lauka mehds teikt, ka
lauks nošuhkts. Bet šchi buhšchāna parahdahs ari tad, kad
mehš laukam zaur škunstigeem mehfleem atdodam wifās weelas
pilnigā mehrā, un ir isšaidrojama zaur to, ka aramā kahrtā
wifās weelas, ko mehš tai zaur mehfleem peewedam, fewi usnem
un patura un nekauj tahm semes dšitakās kahrtās eektuht un
tapehjam ari aħbolinšch, kas iš dšitāhm kahrtāhm baribu nem, ar

laiku semē wairs barības ne-atrod, kaut gan mehš semei mehflo-
jam. Blaujas leelums stahw atkarā no daschadeem-zehloneem,
kurus zilweks nebuht newar wadit; bet jo kreetnal tas ar tahm
wajadšibāhm eepasihstahs, kahdas tahdai kreetnai augšchānai der
par pamatu, jo spēhziģat un sekmigat tas ari spēhjam tahdu fargat
pret daschadahm stahdam stahdigāhm dabas parahdiģchānāhm.
Liebig's fakā sawās lauku-kojšchānās dabas-likumōs: „Laukfaim-
neeka ihštenā mahkšla (škunste) pastahw eekšč tam, ka tas tos
lihdsēktus labi apker, kuri tam jaleeto, lai barības elementeem
buhtu sekme, un ka tas tos spēhjam no ziteem isšēkt, zaur kureem
tas sawus laukus uštur augliģus. Tam jatiht ar to leelako
ruhpiģu, ka semes fīkslās ihpaschības tahm smalkakāhm fakni-
tehm atkautu, tur nokluht, kur wīnu barība atrodahs.“

Bet pēhjam šchi likuma tahdu stahdu isplatita audšinaschāna,
kureem garas faknes, pagehr dšilu semes apstrahdaschānu.

Kad ari mehš tīf taht newaram eet, ka kahds Wahzijas lauk-
faimneeks, kas Wahzu semkopjeem ušsauza, laj tee labības audš-
inaschānu atmetot, kad newarot ar aħrsemes labības zenāhm
konkureeret, tad tomehr mums ja-atšihst, ka ar lauschu peenem-
schānos un ar labības eeweschānās wairošchānos, ari mums
wajadsehš ar weenu wairaf wehribu greešt uš tahdeem stahdeem,
kas dšilu semes apstrahdaschānu pagehr. Bet preekšč tam mums
wajadsehš 1) apakšč kahrtu zehlu taitit un 2) apakšč kahrtu
mehsflot (fuhdot).

Birmais punkts jau no senākeem laikeem par swarigu atšihst;
it ihpaschi Thær's (Zehrs) par šcho punktu jo plaschi pahrrunājis
sawā iskoptās laukfaimneezibas pamata mahzibu 3schā sehja.

Uš otra punkta tīfai jaunakōs laikōs semkopji wehribu gree-
fīschu, kas notika pa leelakai dalai zaur Liebiga ušmudināschānu.

Pēc dšilas semes-apstrahdaschānās Thær's aīšrahda uš to,
kahda starpība starp dšitako semes kahrtu iszilāschānu un šcho
kahrtu iswehreshānu wirs aramās kahrtas zaur arllu. Šchē ja-
raugahs pēhjam tam, kahda seme. Dascha seme apakščas kahrtas
ušgreeschānu ne kad nepanes, pēc daschas atkal apakšchējās kah-
tas ušgreeschānai janoteek lehnām. Thær's aīšrahda ari uš to,
ka pēc schahdas semes ja-eeewehro, kahdā gada laikā, preekšč
kahdeem stahdeem un pēc kahdas mehšloschānās top dšili arts.
Tagad mums wehl nahk rihku daschadiba klah, kahdus mehš
pēc dšilas apstrahdaschānās bruhlejam. Gada laikā jeb gada
kahrtā mums tur ja-eeewehro, kur tahda seme, kas zaur seemos
faknāhm top irdena, tā ka pamasari sehto stahdu faknites war
weegli semē eektuht un uš wifāhm pusehm isplatitees. Ja schahdu
semei pēc tam wehl ar wajadšigeem mehfleem un wajadšigā mehrā
mehflo, tad dšil-arschānās labums jau pirmā gadā nomanamē
un raschīga plauja panahkama. Uģeem jeb stahdeem pēc dšil-
arschānās tad leels swars, kad sehkla, kā par peemehru kartupeki,
nenahk pašā wirsejā semes kahrtā, un otrukahrt tad, kad
stahda faknes ir tīf zeetas, ka tahs spēhjam aħtral semes apakšč-
kahrtā eelihst. Bet jaunakōs laikōs it ihpaschi leels swars darba
rihkeem un ihpaschi garānu akliš šchīnā sinā eewehrojams, tavehjam
ka ar to war semei tā fasmalzinat, ka ne ar weenu zitu rihku, ko ar
firģu spēhku leeto; jā, jāschaubahs, ka pat ar rolahm, ar kapli

un lahystu waretu semi til labi isstrahdat; wismasakais pee loti smagas mahlu-semes tas naw eespehjamš. Pee tam wehl garainu arklam ir otris labums, proti tas, ka mehš ar to waram mehslus dšiti ee-art. Mehslušchanai naw tilai tas usdewums, ka ta semei peewestu wajadšigās barodamās weelas, bet tai japahrlabo seme ari mechaniskā sinā un tapehž ari kuhšs jeb salmu mehslu pee dasčas semes ne zaur kahdeem žiteem mehsluem naw ispildami. Agrak domaja, ka mehslus newajagot ne kad dšiti ee-art, tapehž ka domaja, ka zaur leetu iskusušas mehslu dadas semē dšitak eetopot. Tā tad domaja, ka aramas wirskahrtaš mehslušchanas peeteekot un ka pee dšitas mehslu ee-arschanas wirskahrta badu zeeschot. Bet zaur weelu-aistureschanas mahžibu mehš sinam, ka aramā kahrta leelu daku barodamo weelu aistura un ka mums tapehž apakšch-kahrta ihpašchi jamehšlo, ja negribam, lai winas raschiba gluschi isšihktu. Hohenheimē ir schini sinā loti pamahžidami rezultati panahkti un kahdā rakštā no profesora Funke mehš lasam, ka ahbolinšch bija daudš labakš tahdā semē, kas dšiti arta un mehslota, ne ka tahdā, kura til pa wirsu bija mehslota. Warbuht ka tahtaki ismehginajumi peerahdišs ari to, kahdeem mehsluem ir labak, kad tos dšitak, un kahdeem atkal labak, kad tos fellak ee-ar. Tagad to wehl newar noteikt. Profesors Lehmanš eewehrojšs pagahjušchā gadā Minchenē, ka tas patš stahdš daschadā wezumā daschadas weelas pagehrot, ka salpeter-flahbe kahdu laiku pee dascheem stahdeem israhdišusehšs par loti derigu, bet wehlak atkal par loti stahdigu, kamehr tur pretm ar amonijaku tas bijis gluschi otradi. War zeret, ka ari schee ismehginajumi peerahdišs, žif gudra ir daba jawā rihkošchanā un darbiba: amonijaku seme aistura, bet salpeter-flahbes ne; til lihds ka nu pehdejā waretu stahdeem stahdiga rapt, ta no-eet (eefuhžahš) dšitakās semes kahrtaš, kuras stahdu faknes to atkal atrod, kad teem winas wajaga. Schihs salpeter-flahbes ihpašchibas labad mums flahpehka ari gan newajadsehšs semes apakšchu kahrtaš zaur mehslušchanu ihpašchi peewest. Bet tā gan lai mehš žitus mehslus dšiti semē wis labak eedabujam? Profesors Funke ir preeksch tam isdomajis un pataišjis ihpašchu apakšch-kahrta arflu, ar kuru šajmalzinatos un ar sahu flaidahm šajauktos mehslus war daschadā dšitumā ee-art. Bet wehl labakš pee tam ir garainu arklis, ar kuru war ne ween šmalkus bet ari rupjus, ga rus salmu-mehslus dšiti ee-art. Zaur dšiti ee-arteem kuhšs-mehsluem pee kartupekeem ir panahkti loti brangi rezultati, falihdšinajot ar rezultateem, kahdus panahk pee fellas mehslu ee-arschanas. Zaur garainu-arflu top seme un mehslu ari wislabak šajaukti un zaur to stahdu šaknehm weelu dabušchana atweeglota.

Schiš labums ir pee garainu-arkla loti eewehrojams. Zelgawas apgabala jau daudš šaimneeku lokomobitūs un kufamās mašhines eegahdajuschu un tapehž jau domajams, ka teem garainu-arkla eegahdashana nebuhtu eespehjama.

Wahr laukšaimneezigu mašhini-łopschana.

Kulščanas- un pkauschanas-mašhines jau daschš labs no muhsu laukšaimneekem eegahdajis. Kas mašhines eegahda, tas dara to, lai pahr wisahm leetahm laiku un nauđu aistaupitu; tapehž winam ari tam rihlam, zaur kuru šchos labumus panahk, ihpašcha usmana japeegreesch. Laukšaimneeka nepeezeeschami wajaga ar tahm mašhinehm eepasihtees, kuras tas leeto.

Diwi žehloni ir, zaur kureem mašhines it ihpašchi ahtri fabruhkejahš un proti, waj nu tahš top pahrlieziga mehrā pee eetoschanas apgreuhtnatas, jeb ari tahš top palaištas. Mašhines netop tihritas, netop smehretas, jeb ari ja tahš smehre, tad aplej gan drihš wisu mašhini ar elji, bes ka par to ruhpetos, waj elje ari kur nonahk, kur tai wajadsetu nonahkt. Daudš reises smehres-zaurumi atkal tā aišputejuschu, ka tanis ne mas newar eljes eeleet. Ka smehres zaurumi beeschi aišput, tas gan naw nekahdš brihnumš, bet tos wajaga ar weenu isihrit un isflaužti. Kad kahdu deenu ar mašhini nestrahda, tad ta

kreetni janotihri, it ihpašchi wežā smehre janoflaufa un tad atkal no jaunā ar elji ja-eesmehre.

Bet lai to wisu waretu kahrtigi isdarit, tad mašhines turetajahm ar wisahm mašhines dadas kreetni ja-eepasihstahš. Tilai tad tas no šawas mašhines to ihsteno labumu panahkš un warehš selmigi ar mašhini strahdat.

Lokomobili buhtu janodod tilai tahdu wihru wadišchanā un sinā, kas tos pilnigi pasihst un ar teem prot strahdat. Kaut kura puischa jeb strahdneeka wadišchanā lokomobili nodot, ta ir leela besprahtiba.

Lopu-šaslimschana zaur dšitdišchanu ar fliktu uhdeni.

Profesors Law's pee Cornell's universitetes pirjis saldu peenu if deenas no kahda semneeka. Kahdā karštā deenā tas eewehrojis, ka krehjums, kas peenam pa wirsu nostahjees, gluschi šawads isflatišees. Winsch apluhkojis to zaur leelinaschanas glahši un atradis, ka tas pilnš dšihwu kustu u. t. pr. apwajatees, lai šcho parahdišchanos waretu isdibinat. Bet newarejuschi ne pee flaukščanas, nedi ari peena pagraba wainas useet; tilai atraduschu, ka gowis zaur uhdens-truhžibu flahvdamas dšehruschas is kahdas pelkes stahwošču uhdeni. Scho uhdeni ispehtijuschu un atraduschu, ka tani tee pašchi kustu bijuschu, kas krehjumā. Pehž tam winsch ismeklejis to gowu ofinis, kas is schihs pelkes dšehruschas, un atradis, ka ari lopu ofinis schee kustu bijuschu pahrgahjušchi. Pehž tam profesors Law's nehmis saldu peenu — kas pee imelšchanas israhdišees gluschi tihš — un peepilnais weenu pileenu no minetas pelkes uhdena. Pehž ne-ilga laika eerahdušchees peenā loti daudš tahdu kustu, kahdi pelkē bijuschu. Winsch ispehtijis ari lopu temperaturu un atradis, ka lopi bijuschu šatwihkuschu un drebejuschi.

Mo ganeem us stalli.

Rudens, kad lopus sahl turet kuhšs, ka ari pawasardš, kad tos sahl gands dšit, parahdahš pee lopeem daudšahrtigi flimibas, kas šaimneezibai loti daudš stahdē. Schahdas flimibas pee daudš jeb mas usmanigas lopu-łopschanas, ja ari naw gluschi nowehrschamas, tad tomehr loti pamašinamas. It ihpašchi schahdas flimibas un aišwahrgschanas pee peena-lopeem stahdigas; tomehr tahš stahdē leelā mehrā ari nobarojameem lopeem, kad tos gands dšen. Schahdas lopu šawahrgschanas žetahš pa leelakai dafai zaur ahtru baribas pahrmainišchanu. Tapehž wajadsetu par to ruhpetees, ka lopi rudens, kad tos sahl kuhš barot, nedabutu peepeschu gluschi žitadu baribu, nekā tee dabuja gands eedami; wajadsetu gahdat, ka lopi kahdas nedelas preeksch tam un ari pehž tam, kad tos kuhš eeleek, dabutu weenadu baribu. Daschās šaimneezibas to ari isdara zaur to, ka lopus pehdejā laika par nakti seen kuhš un teem noleek šaufu baribu preekschā. Bes tam lopus dšen no rihteem gands til tad, kad tee jau labu daku šaufas baribas apehduschu. Kad lopus waitš ne mas nedsen laukā, tad teem jadod pirmajā laika šulaina bariba, ka par peemehru; butes rahženi, kartupeli u. t. pr. Pawasari atkal dara otradi un jauž jau pee laika, kamehr lopus wehl ne mas nedsen gands, pee šaufas baribas šafu baribu šlaht. Ka ari kuhšs temperatura ja-islihdšina ar ahra temperaturu, tas šaprotams; lopi šafarga it ihpašchi no leela šiltuma.

Cewainotu auglu usglabashana.

No wiseem lihdsleekem, zaur ko no putneem, žirmeneem, lawšenehm un žiteem kufaineem aišehši un eewainoti augli usglabajami, ir tas lehtakais un prastakais isdedšinatš, šajmalzinatš, šaufš žipšis. Tahš weetas, kur tahtpi jeb putni ahbofus jeb bumbeeres eewainojuschu, ja pat eepuwumus, wajaga pa preekschu ar asu nasi isgreest un tad žaumumus ar šmalšo žipš aišbeht žet, pee kam virkstu weegli japeepesch, lai tas peekertos — un turetos. Tahdā wihšē eewainotu weetu pahrwelk ahtri žeta

garosa, kas nepeelaisch gaisa un tapeh; nelauj auglim puht. Schahda wihse war eewainotus augtus it labi no puhshanas isfargat un teem kaut pilnigi nogatawotees. Jipis augtu garfchai un sulai ne buht neflahde; ja ismehginajumi apleezina, ka pat ahbotu jeb bumperu schlehles, kuru greesumus ar jipfi aplifa, pehz 14 deenahm ne buht nebija sawas garfchas un smarshas pasaudejushas.

Pahr ahbotu usglabaschanu seemas laika lasijam kahda Ameericaneeschu laikraksta: Kahda mahzitu semkopju sapulze Nu-Yorka tapa stahstis, ka pagahjusha gada no Amerikas us Siropu wairat ka 30,000 muzas ahbotu iswestas. Kahds no sapulzes lozkeem stahstija, ka tas if gadus sawas ahbotus lihds marta mehnesim usglabajot un tad par augstu zenu pahrdodot. Ari winsch usglabajot ahbotus jipfi, kursch nelauj augieem puht un ustura tos gahrdus. Augteem tikai wajaga buht gataweem un fauseem. Pagraha jeb kambari, kur augli teefot usglabati, tas noleefot bakkus un tad us scheem bakkeem kastes. Kastes eeberot kahdu pusotras zolles beefu kahrtu jipfcha. Us jipfi nu leefot ahbotus ta, ka tee zits pee zita nepeedurtos un ka teem kahri nahltu us augfchu. Tad noberot atkal kahrtu jipfcha ahboteem pa wirfu, noleefot atkal kahrtu ar ahboteem u. t. pr. kamehr kaste pilna.

Jipis nelauj gaisam pee augteem peektuht, ispilda augtu starpas, ta ka augli nesadurahs zits ar zitu kopä, un tapeh; tee usturahs weseli. Usglabaschanas weetai wajaga buht fausai; ari nedrihft augli dabut aulstuma.

Suns.

Suns gan starp wiseem kustoneem stahw zilwekam wistuwat; winsch ir tas sapratigakais un ustizamakais zilweka draugs. Wezu laiku wehsture mehs lasam, ka to muhsu preeksch-gahjeji, ja pat tee gudralee wihri pee wisahm kulturah tautahm augsti zeenija. Gudrais Sokrates swehreja „pee suna;“ jau eeksch Zend-Awesta stahw: „Zaur suna sapraschanu pastahw pasfaule,“ un Hefaeistos Melians stahsta, ka Hefaeistos swehtnijas tempasuni tik apkehrigi bijusch, ka warejusch swefchineeku wehrtibu tikumiga sinä nojehgt. Schi poetiska un idealiska suna zeenishchanu ir gahjuse muhsu laikos toti masuma. Tuhkstoschi suni top wiau deriguma labad tureti, tomehr pee tam top sunu audsinashanas sinä toti dauds grehlot. Ir eewehrots, ka suni, kas no kreetneem kopejeem pee neschehligem fainneekem nahja, tee nifnakee zilweku eenaidneeki tapa. Ja zaur palaidigu kopschanu war suni pat trakuma kaiti dabut un tapeh; gan buhtu waldehm us to zeeschi jaluhko, ka suni netaptu mojit. Ta pat buhtu jagahda, ka peeseeteem un apzeetinateem funeem ne kad netruhltu tihra uhdena, mihkshas, faufas migas (gufas weetas) un nesamaitatas baribas.

Jaunos kuzenus peeradini pascha eefahkuma pee tihribas, kahrtibas un paklaufibas; nelarini un nemahni ne kad tos; zitadi tee nepaklaufigi un ne-ustizigi. Strahpe suni, kad tas nepaklaufa, bet weenigi ar pahtagu jeb ar rikhti! Bet apglaudi un usteiz to ari, kad tas tawu pawehli paklaufa. Nuna us suna ar weenu tos paschus wahrduh, tad tas mahzisees tewi saprast. Mahj suni ar dusmigu gihmi, glaudi to ar noskumuschu skatu, jeb lihgfmojees ar preezigu seju un drihs suns mahzisees tawas juh-tas no tawa feja pasht.

Baro suni ar putraimu putru; dodi tam ari druffin wahritas gasas, kartupehus un kahdu reis ari kartupehu supu; tomehr jaunam sunim nedod ne kad dauds kartupehu, tapeh; ka tas no teem dabu leelu wehderu. Ta pat pawasari, kad kartupeli sadihgusch, newajaga ar teem sunus barot, jo suni no sadihguschem kartupekem dabu isfitumus. Chdeenu dodi ar weenu remdenu un paschkistu. Zehlu un it ihpaschi sirga gafu nedodi ne kad sunim. Trauli, kards funeem ehst dod, ar weenu tihri ja-ismasga.

Suna flimibäs gan drihs if reises linfehllu elje palihds, kuras flimam sunim war dot 2—6 ehdamäs karotes par deenu. Ari rehtas pee suna ar elji ja-eesmehre.

Astes nogreeschana un auschu nogreeschana funeem, ir gluschi besprahstigs wezs eeradums.

Schini reisa tik dauds par suni.

Wispahriga data.

Kursemes gubernators, Paul von Lilienfeld's.

Tanis 8 gaddos, kamehr P. von Lilienfeld'a leelkungs Kurseme par gubernatoru, ir Kursemes gubernä tik dauds pastrahdats, attihstiba tik dauds folu us preekschu sperti, ka katrs gan wehlefees jo tuwaki eepashtees ar to wihru, kas pee tam wirswadonis, gubernas pahrwaldneeks ir. Bet ne ween ka waldneeks, ari ka zilweks P. von Lilienfeld's mums ir mihksh un augsti zeenijams. Kur jo leelakas fanahshanas us swehtkeem zc., ween'alga no kahdas lauschu kahrtas tas noteek, kur muhsu mihlots gubernators ne-atraujahs, bet preezajahs lihds ar preezigeem un ta ne ween swehtkus jo wairat pajel, bet ari starp lauschu kahrtahm faderibas un ustizibas faiti jo deenas jo wairat nostivrina. Ipsi fakot: P. von Lilienfeld'a leelkungs ir pratis to ihsto waldibas zelu un lauschu firdis atrast. Tadeht mehs preezajamees, wina dsihwes gahjuma aprakstu is Steffenhagena f. schi gada kalendera pasneegt waredami un tikai noschehlojam, ka schim brihscham ari wina bildi newaram dot. Tadeht teem, kas to grib eeguhtees, gan buhs japehrl Steffenhagena kalenders, kas turkshat peeminot tikai 10 l. maksä.

Gubernators Pauls von Lilienfeld's zaur sawu tehwu peeder pee Baltijas gubernu muishneeku kahrtas. Wina mahte Konstanze dsim. von Auvraij (last Dwre) zehlfeshs no kahdas wezas Frantschu muishneeku familijas, kas no Frantsijas iseedama bij Dresdenē us dsihwi nometufeshs. Tur frehleses von Auvraij tehws sem Sakschu un Polu kehina Augusta III. waldishanas eestahjajs Polu, wehlat Kreewijas Walfs deenesta, kura winsch wirsgenerala (General en chef) rangu sasneeda. Paul von Lilienfeld's ir dsimis 1829. gada un ufaudsets Keisariska lizeuma (uniwersitetei lihdsiga mahzibas-weeta), kur winsch pehz nobeigtas studeereschanas leelo selta goda-medalu ispelnijahs. 1849. gada, 1. janwari, winsch eestahjajs Walfs-deenesta, eekschleetu Ministerija sem Nikolaju von Miljutin'a, kas toreis tikai nodatas preekschneeks bija, bet wehlat zaur saweem darbeem pee dsimtsbuhshanas atzeshanas, tik flawens tijis. 14. Oktoberi 1843. g. Paul von Lilienfeld's tika pahrzelts us Igauniju, pee tureenes gubernatora par kanzelejas direktora wezako palihgu. Kara no 1854. gada winsch tika peekomandereets Neweles kara pulka komandantam, wirsgeneralim von Berg, kas wehlat bija generalgubernators no Pinu-semes, grafs un wize-kehniusch Polu-seme. Kad general von Berg bija tijis par Pinijas general-gubernatoru, tad Paul von Lilienfeld's, kas pa tam bija eezelts par Keisara Majestetes kambata-junkaru, aishahja par mineta generala sekreteru us Piniju, bija lihds ar Generali von Berg pee Sweaborgas bombardeereschanas zaur saweenotu ahrsemes flotti, par to winsch III. klases Stanislawo-ordeni ar sobeneem ispelnijahs. Pirmä junija 1858. g. P. von Lilienfeld's apprezejahs ar Karoline grefeni Mellin no Toal, Igaunija. Pinija winsch palika deenesta lihds 1861. g.

Tadeht ka schini gada tas likums pahr dsimtbuhshanas atzeshanu tika pasludinats, tad P. von Lilienfeld's dewahs us sawahm muishahm Peterburgas gubernä, kur winsch schahdos amatos tika eezelts un eewehlets: pirms par meera-widutaju pee brihwestibas-likumu eeweshanas, tad pee semes sapulstschu un meera teefneschu eeweshanas, par aprinka waldes presidentu, par goda meera-teefnesi, par meeru teefneschu presidentu, un pee tam pa wisu to laiku par semstibas un Walfs-waldibas subtni. 1867. gada Paul von Lilienfeld's tika eezelts par Peterburgas wize-gubernatoru un pehz tam, kad winsch daudskahrt Peterburgas

gubernatora weetu bija ispidijis, mīnš 29. Aprīlī 1868. gadā zaur Keisara pawehli tika ezejts par Kursemes gubernatoru. Tagad P. von Lilienfeld's ir Jh's Stahtsrahts un kawaleeris un ihpafchneeks no Stanislawu un St. Annas ordena I. klases un no Wladimira ordena II. klases swaigsnem.

Rakstneezibas lauka strahdadams Paul von Lilienfeld's ir fchahdas grahmataš isdewis:

pirms Kreemu walodā:

- 1) „Politiskas ekonomijas (tautus fainneezibas) grunts pamati“, sem ta wahrda P. Lilejef;
- 2) „Seme un brijwestiba“, ih's pahrsfats, kahdi augli zehlfchees no atlaischanas us brijwestibu. Schi grahmata ir no Ecard'ta kunga Wahju walodā pahrtulkota.

Kreewiski un wahziski reisa Paul von Lilienfeld's ir isdewis:

- 3) „Domas pahrs fadsihwes-sinatnibu nahkotne (Gedanken über die Social-Wissenschaft der Zukunft) no P. L. I. daka. Zilweku fabeedriba la pateefs organisms (Die menschliche Gesellschaft als realer Organismus) 1873. Schi ir wina fadsihwes-sinatnisku rakstu pirma daka. La otra daka ar to wirsrahtu: „Sadshwes likumi“ ir 1876. gadā Wahju walodā isnahluse.

Scho beidsamo P. von Lilienfelda sinatnisku grahmatu gruntsdomas war fchahdds teikumds farent: Zilweku fabeedriba ir organisms ne ween lihdsiba jeb bildes runajot, bet pateesiba, un schis organisms dara un isturahs pehz teem pascheem likumeem, la organisms dabā. Ka organisms dabā, ta ari fadsihwes organisms fastahw is weenfahrschu datahm (Zellen, klehtinas, kanninas) proti is zilwezigeem indiwidueem (zilwekeem), kuri par bareem (Gruppen), par organeem un par pilnigu organismu faweenodamees pehz teem pascheem likumeem isturahs, la tahs weenfahrschu dadas (klehtinas) un scho idaku faweenibas dabas organismu klehti.

Gala atradums jeb isnahkums, kas no schis augstahs pateesibas zelahs, ir neapmehrojami swarigs preeksch fadsihwes-sinatnibas, preeksch wehtures (pasaules stahsteem) un preeksch deenishkas jeb praktishas dshwes.

Beidsamos sehjumus no scheem fadsihwes-raksteem, kas neween preeksch sinatnibas loti swarigi, bet ari — un ihpafchi no ahrfemes dshli mahziteem wihreem — par flaweneem atshiti, fagaida ar leelu ilgofchanos.

Newajadshigs kanzleris. Keisars Jahseps II. lika kahdu reis no wifahm teefahm pasuot, waj wif peekenti amatu-wihri wajadshigi jeb ne. Pirshs Esterhazy, Ungaru-semes kanzleris, us tam pasmoja: „Gesh manas kanzlejas ir wif wajadshigi, tikai es ween ne.“

Zaur sahbaekem glahbts. Frantschu breesmu-laidos ari kahds grafs v. Schlabrendorfs Parise bija apzeetinats, kas ar dauds ziteem us nahwi sagatawojahs. Kahdu rihtu bende zeetuma eenahza daschus noteefatus zeetumneekus us nogalinashanu west, un stary dauds ziteem tika ari grafa Schlabrendorfa wahrds faulks. Grafs bija drihs apgehrebes, bet — fawus sahbakus newareja atrast un zil ilgi grafs tos ari mekleja, lai gan zeetuma wirs-ustraug peh tam peedalijahs, tad tatschu sahbaeki palika pasudufchi. — „Bes sahbaekem, la Juh's redseet, es newaru eet,“ grafs beigahs zeetuma wirs-ustraugu usrunaja. Waj Juh's sineet ko? Nemeet mani labaki rihtdeenā, ne la schodeen, jo weena deena tatschu ne la ne-istaisa.“ Zeetuma wirs-ustraug ar to neezigu-pawilzinashanu no 24 stundahm bija meerā. Weena galwa wairaf jeb masaf, ne-istaisa tani laika ne kahdu leelu starpibu. Sahbakus atradis grafs otra rihtā stahweja gatams, bet wina wahrdu nenofauza, jo waladneeki gan domaja, la wina galwa jau buhtu beigta. Zeetuma wirs-ustraugam nebija waja-dshigs, grafu it ihpafchi usrahdit, tatschu tas wina ne-islaida no zeetuma, kamehr to laiku Frantschu republikas pahrwaldneeks

Robespierre no amata tika atzelts un us nahwi noteefats, tad grafs Schlabrendorfs ar dauds ziteem no zeetuma tika atlaisds. Bet par dshiwibas isglahbschanu grafam tahdā wihse bija japatreiz weenigi faween sahbaekem.

Weselibas padomi.

(Stat. Nr. 37.)

1. Weselibas kopschana pehz tam, kahds darbs.

Darba wihsei ari leels swars peh meefas-apkopschanas zaur to, la pee tam arweenu tee paschi organi kust, kamehr tur pretim zitas meefas dadas stahw meerā, jeb ari zaur to, la pee daschada darba muhsu weselibai daschadas fshahdigas buhschanas war stahtees zelā. Ja nu schis fshahdigas buhschanas nerauga leelakā jeb masakā mehrā nowehrst, tad weselibu zaur darbu war weegli un ahtri samaitat. Peh darba it ihpafchi ja-eewehro, waj zilweks wairaf meefigi jeb garigi nopuhlejahs, zil ilgi darbs welkash, kahdā weetā tas noteek un kahds gais un temperatura (siltums un aukstums) tani weetā; ari ja-eewehro strahdneeka wezums, dshimums un meefas spehziba.

Peh garigas darboshanahs top it ihpafchi smadsenes nopuhletas un tapehz jaruhpejahs, la tahs dabutu zaur guleschanu labi atpuhstees. Ja gariga darboshanahs noteek sehshot, tad pehz darba labi dauds jastaija; ari wingroshana teizama. Ka pee tam kreetni ja-ehd un labā tihra gaisa ja-usturahs, tas saprotams. Kad ar azim slipri jasklatahs, la pulkstenu taistajeem, aditajahm rakstitajeem, tad jaruhpejahs, la gaisma nebuhtu par dauds sposhcha, bet weenada un patihkama. Strahdneekem kam ar weenu uguni jasklatahs, der silas briles walkat, ta pat tas ir ar tahdeem kam is tumshahm weetahm peepeshi janahf peh gaismas, la kalnu-razeeem. Dshirdeeshanu ari war samaitat zaur spehzigeem rihbeeneem un starbahm skanahm. Ir labi, kad tahdas reisa aufis aishahsch ar wati, un muti tura atplehstu, zaur ko aufis til slipri netop fatrihjinata. Walsa aparats ari jafarga no samaitashanahs. Pehz dseedashanas, stivras runashanas, faulshanas jafargajahs no auksta gaisa, la ari no auksteem dshree-neem. Strahdneekem, kam puteklds, garainds, duhmōs jadarbojahs, jafarga dwashoshanas organi zaur pastahwigu darba istabu iswehdinashanu. Ja zaur to tomehr istabā newar tihra gaisa ustructuret, tad ja-aiffeds mute un degons ar lakatu jeb zitu ko. Ari tihriba ja-eewehro un ar weenu lauka tihra gaisa jafastaiga un spehzigi jadwascho.

Putekli ir jo fshahdigaki, kad tee smalki un zeeti un kad strahdneeks wehl jaunš, bet wisfshahdigaki tahdeem, kureem kruhtis jau flimas. Istabas, kuras dauds puteklu, ar weenu ja-issflazina ar uhdeni. Strahdneekam newajag tanis dauds runat, dseedat jeb gari dwashu wilkt; mute ja-isskalo ar weenu ar aukstu uhdeni; ari azis arweenu ar aukstu uhdeni ja-ismasga. Ahda beeschi jamasga un ja-nobehrsch.

Alws war strahdneekem, kam ar to jadarbojahs, zaur fawahm kaitigahm ihpafchbahm loti fshahdet. Kur alwa garaini, tur darba istabu durwis un logi jatura ar weenu wafā; mute ar weenu ja-isskalo, sobi janobehrsch un rolas preeksch ehshanas is reises kreetni janomasga. Ght ne kad nedrihtst tahdas weetas, bet labi beeschi tabaka jasmehle. Bes tam wehl wifa meefa zaur beeschu masgashanos jatura tihra un jabauda weegli fagremojama, ihsti taula bariba.

Arseniks ir weens no baidamatahm jistehm, tapehz ari tahdeem, kam ap to jadarbojahs, wajaga loti usmanigeem buht un muti ar weenu ar uhdeni, kuru dshelsoksidagidrats iskaufets, isskalot un ar to paschu ari rolas beeschi apslazinat.

Fosfora garaini (twalki) ari loti fshahdigi un tapehz strahdneekem, kam ap fosforu jadarbojahs (spitschu fabrikas) darba istabas beeschi ja-iswehdina un ar amonijaku ja-isswehpina; mute jasklalo ar kalnu-uhdeni. Fosfors ja-uglaba atastās weetas

un strahdneeki, kas juhtahs neweseli, ilgaku nedrihtst av fosforu darbotees.

Dsihwfudrabs pee masa siltuma pahwehrschahts twaifds un ta ka dsihwfudraba twaiki loti flahdigi, tad ari no teem stipri jafargajahs; it ihpaschi ahda, ka rotas, jafarga zaur zimdeem.

Twans (ogluoffidgahsa) rodahs pee nepilnigas un lehnas degshanas un ir loti flahdigs, tapehz strahdneekeem, lam ap oglu uguni jadarbojahs, wajaga buht usmanigeem. Krahfnim, kuras top stipri nokarsetas, wajaga kreetni wilkt un kwehloschas ogliis newajaga ne kad eeflehgtas ruhmes turet. Wislabak ir, kad tahdus darbus, pee kureem waretu twans rastees, us lauka pastrahda, ja ween tas ir laut ka eespehjams.

Oglu-fkahbe ari flahdiga un rodahs it ihpaschi oglu bedres alus un wihna pagrabos, tapehz strahdneekeem, lam tahdas weetas jadarbojahs, jafargajahs. Zanoleet tur pa preekschu degofcha sweze; ja ta labi nedeg jeb gluschi isdseest, tad tur ir oglu-flahbe, kura jarauga isnihzinat zaur iswehdinaschanu jeb ari zaur to, ka noleet leelalus traukus ar pabeesu kalku-uhdeni. Oglu-flahbe ir smagala nekla gais, tapehz ta nogrimst ar weenu pee semes.

Siltas ruhmes ir gais schkidris un tapehz strahdneeki, kas karstas darba istabas darbojahs, eedwascho masal flahbekta un stipri swihst, zaur lo is meefas top dauds uhdens ischkiirts. Tapehz ari dauds jadser tihre uhdens, nestipris alus, jeb zits kahds paslahbs dshreens; bet no spirta dshreeneem jafargajahs. Ari tihre, bet ne wisai auktis gais ar weenu ja-eedwascho. Ahda ja-eetihwe arweenu ar taukeem. Drahnam wajaga buht platahm un weeglahm (labak no bomwilnas ne ka no audekta). Zaluhko stipri us to, ka gais zaur istabu newilltu zauri, laut ari istaba beeschi ja-iswehdina.

Kam aukstumâ un flapjumâ jastrahda, tas lai walka siltu, zeetu apgehrbu; tahdam ari kreetni jakust, ja-ehd tauka bariba un jabauda mehreni brandwihns.

Kam feh dot darbs jastrahda, tas lai luhko us to, ka dabutu pa starpam ari stahwet un lai fargajahs no schaurahm drahnam, ka ari no salihkuschahs sehdeschanas. Pehz darba ar weenu kreetni japastaiga un lauka tihre gais spehzigi ja-eedwascho.

Kam darbs jastrahda peeli hlu scham un stahwofscham, tas laj ar weenu issteepjahs taisni, wisus lojektus kreetni istaipa un spehzigi dwascho.

Kam pee darba us ze teem jatup, tas lai farga zelus un lai paleek il reises ko mihkstatu sem zeleem, ka tee netop til stipri nospuesti.

(Europal beigums.)

Skolas nodata.

Paidagogiska gada-grahmata 1876!

Ar draugu palihdsibu isdemis Krossemju Wikus. Skolotajs pee Anglu skolas Peterburga.

Wifs wezo jau gahschahs, lakti pahgrofahs
Un jauna dsihwiba is drupeem ussed.
(Schillers: Zella Wituma.)

Ar schahdu wirsrahtu schogad ir isnahkuse jauna grahmata; jafaka pa wisam jauna; jo grahmata ar tahdu satureu, zil es Latweeschu grahmatneezibu (literaturu) pasihstu, wehl ne redsejis, nej lasjiss, neds ari dsirdejis, ka tahda buhtu pee kahda grahmatu apgahdataja isnahkuse. Tadeht ta ir itin jauna; un ka tahdu jaunu un til sawadiski nosauktu, til ka rotla dabujis, nekawejos to islast. Un waru teikt, ka ta grahmata ir ne ween jauna, ka daschas zitas jaunas grahmatas, kas pirmreis isnahl no speestawas; bet ta ir ari jauna wisada ahriga un eefschliga weida un saturea. Ahriga weida un saturea ta ir jauna zaur teem pulku swescheem wahrdeem un mahksligahm nosaukschanahm no zitahm walodahm; jo nahl preekscha wahrdi, no kureem daschi til sweschi, ka jakerahs pee wardnizes un tur ja-ismetle un jafaka, ko daschi no tahdeem wahrdeem apshme. — Gelfschigi ta ir jauna zaur tahm sinahm un mahzibahm, ko tur lasa, jo tahdas gan

mas Latweeschu waloda tur useetamas. — Ta tad ta grahmata ir jauna, ne ween Latweeschu tautai un lasttajeem; bet ari tai leelakai datai minu skolotajeem; Jo ihsti scheem schi grahmata farakstita. Un daschs no teem to lasidams domahs: Waj ta? — Waj tas wifs mums pagasta skolotajeem jafina, un ari behrneem jamahza? — mums, kas mehs tilai kahdas seemas pagasta skolas un pahri gabinu Irlawa waj zita feminara e sam mahzi-juschees tur no fisiologas, psichologas, anatomas (anatomijas) antropologijas, fisiognomijas, kranioskopijas, frenologijas u. t. w. neko ne-efam lasijusch, neds dsirdejusch.

Bet waj tadeht grahmata wainiga? — Kursch to war teikt? — Grahmata usrahda, ko tautas skolotajam wajag, ja grib kreetns tautas skolotajs buht, un ta sinams, neraugahs us to waj tautas skolotaji to sina un war, waj ne. Tadeht schi grahmata ir ari labuma wehrtiba jauna. Jo bes kahdahm weetahm, ko apakscha ihpaschi peemineschu, tahs sinas un mahzibas grahmata il katram tautas skolotajam no leelas wehrtibas un wehleschanahs, to ta isdarit. Bet sinams, ar wehleschanos ween wehl nenahl ne kahds labums; un manim te kricht prahta, ko dsirdeju no kahdas beedribas isnahjis. Draugs ar draugu runaja: Pirmajs: Nu, ka Lewim patika tas labais runatajs? — Otrajs: Ko tur buhs teikt. Es daschus runatajus dsirdejis: bet tahdu, ka schijajs wehl nebiju dsirdejis. Tam nahl wahrdi ahrâ, ka jabrihnahs. Es saku, bija wehrtis klauftees. Es mu us wina runu ta klauftees, ka ne azis, ne auffs no wina nenogreesu. Ne, nudeen! labs teizamajs un labas mahzibas! — Pirmajs: Tas manim preeks dsirdet. Nu Tu wiau wahrdu ari patureji un teescham ari raudsist pehz teem isdshwot? Otrajs: Patureja gan zil ne zil, jo flaneja loti jauki un patihkami. Islikahs ari pateefigi; bet isdshwot pehz teem — nu — tas — netizu, ka ari pascham runatajam buhs eespehjams. — Us tahdu paschu wihst manim schkeetahs ari ar scho paidagogisku gada-grahmatu, ko zeen. Arg. l. mums te pasneedsis. Ta grahmata ir laba — loti laba; bet pagasta skolotajeem to sinat un isdarit, ko grahmata prafa un mahza, tas teem, kureem dascham weenam pascham ar 50 un wairal ka neka nesapratigi audsinateem behrneem janopuhlejahs gan mas — un zeru, ari ne pascham grahmatas farakstitajam nebuhs eespehjams. Ir ideals — labs ideals, bet pateefiba isdarams par augstu. Til dauds pahrgrahmatas wispahrigu satureu.

Sinas.

No Rihgas akteeru puses us to rakstu, kas „Balt. Seml.“ 36. num. pahre teatra israhdischanu Zelgawa 29. augusta nodrukats, mums peesuhtha schahdu attaisnoschanahs atbildi, ko mehs newaram wis ne-eewehrotu asstahht. Ta slan ta: „Us to rakstu beidsama „Balt. Semlojja“ numura man Zums dauds schejeenes teatra diletantu wahrda ja-atbild, ka mehs pretojamees pret to, kas no teatra eenahkschanu aprihschanas sajits. Par saweem puhlineem mehs no Adolf Allunana lga neds ko esam pagehrejuschi, neds ari ko dabujusch. Zil mai mehs ari esam darijusch, tad tas notika is mihlestibas us muhsu tautas. Tilai zeta naudu un gastuhscha rehlinumu, ko St. Peterburgas gastuhsi war dabut redset, Allunana l. ir usnehmees. — Tahs sliktas israhdischanas deht mehs ne-esam wainigi, jo lugas mehs loti wehlu dabujahm un bes wadischanas buhdameem mums gan driht ne kahdas promes nebija; pat ta Zelgawa notureta prome bija tilai pusprome, zaur ko sinams ta leela nekahrtiba zehlahs. Beidsot mehs newaram atstahht nepeeminejuschi, ka schis notikums mums loti nepatihkams un ka mehs turpmal Allunana l. wadischanai nepadosimees, tadeht ka winsch sawu pascha lomu nepradams, lihdspehletajus prot jaukt un tirdinat.“

Rihgas Latweeschu labdarischanas beedribas walde mums preeksch pahrdoschanas ir peesuhthijuse loses, katra pa 20 kap., kas 3. oktobri s. g. tiks islosetas; eenahkschanas tiks isleetotas preeksch labdarigeem noluhkeem. Teiz, ka it jaukas leetas warot

winnet. — Minetas beedribas mehleschanos it labpraht ispididami, mehš sawus zeen. lastajus darom usmanigus, ka schihs loses ir dabujamas Nihgā — Latw eefchu beedribā, pee kopmana Perchendorff k. un daschās zitās weetās, kas mums deemschehl naw sinamas daritas, un Jelgawā — Schablowsky k. grahmatu pahrdotawā, Nettelmana k. eebraufschanas weetā pee „Annas-wahrteem,” pee kopmaneeem Klein un Silbert k. k., S. Weinberga k. weefnijē un „Balt. Semkopja” redakzijā. Wiſi ſchee mineti lungi ar mihtu prahtu un labpatifschanu loses ir preti nehmuſchi. Kahds A. k. tahs tur preti atraidija ſajidams, ka winam zaur loschu pahrdofschanu tilai puhlini eſot un it ne lahda eenahlfchana. Laine, ka wiſi ziti labdarifschanas leetās tā pat nedomā.

Talsu semkopibas iſtāhdi apmekledams, es daschadas leetas eſmu eewehrojis, pahr kurahm es labpraht lahduš wahrduš pahrunatu. Kā jau „Baltijas Semkopis” Talsu iſtāhdes programu paſludinajot, ſajija, war no iſtāhditahm leetahm daschadas mahzibas ſmeltees un redset, kas mums semkopjeem wehl truhkſt un zil tſchakli mums us preekſchu jadsenahs, lai mehš sawu mehri ſafneedsam.

No tahm no Ziegler un Grahmann lungeem is Nihgas iſtāhditahm semkopibas-maſchinehm, mehš waram pahrlēezinatees, lahdi ſohki jau us preekſchu ſperti. — Lihds ſchim tilai bij paſiſtamas leelas garainu kutamahs maſchines, kuras no muifchas us muifchu tifa aptahrt waditas. — Bet Talsūs dabuja ari eepaſihteēs ar rolu-ſpehku un garainu kutamahm maſchinehm, kuras ari ſaimneekem pee-eetamas un loti derigas. — Tagad kur zilweku ſpehki (kalpi) til loti dahrgi un kur maſka ar weenu maſaſ paleef, mehneſcheem mahju-rijas kurinat, buhtu gan weenreis laiks, ka ari maſgruntneeki (ſaimneeki) wis maſaſ pa zeemeem waj preekſch wiſa pagasta laufſaimneeziabas-maſchines eegahdatos. Ka kulſchana ar maſchinehm derigaka, ne ka rijas-kulſchana jau no tam redſams, ka lungi wairat gadus wiſu ſawu labibu til ar maſchinehm nokul un kurinajamas rijas no-ahrdā. Sinams, daschs warbuht baiditos, tahdu jaunās modes ehru mu ſawā mahjā eewest, kā tas jau ar daschu pehzat par loti labu atraſtu semkopibas-rihku notizis. Bet ja wiſch weenreis pee labibas-kaudſes buhs, tad winam ari deesgan draugi radifeēs.

Lai ſcho mehri knaſchaki panahktu, wajadsetu pagasta wadineekeem un laufſaimneeziabas draugeem par to ruhpetees, ka derigas maſchines pagastā eefelmetos, lai ſemes kopſchana ar weenu ſoli pehz ſola us preekſchu eetu un leelgruntineekeem pakaf nepaliktu. No tam gan buhſim pahrlēezinati, ka semkopiba ir ſelta awots, ka ſchi tadehl ar wiſeem ſpehkeem ja-iſglihto. Iſtāhditas plauſchanas, wehtifchanas, ſehjamas un kutamahs maſchines un daschi ziti semkopibas-rihki nopeln ſawa mehrla dehl uſflawefchānu. Loti jauſs uſſkats bij, tahs wiſas redset ſtrahdajot, wislabaki iſdewahs plauſchana ar plaujamo maſchinu. Muſas-lauks, pee kura ar zilweku-ſpehku buhtu ilgu laiku jaſtrahda, tifa ihſā brihdi noplauts.

„Baltijas Semkopis”, kas ar wiſu ſpehku preekſch laufſaimneeziabas attihſiſchānahs puhlejahs, kā domajams, ari maſgruntneekem dos padomu, kur un kā pee labakahm un lehtakahm maſchinehm tikt. Kahds Randawneeks.

No Sodenes. Ari muhſu apgabala jau ſahk ar plaujama hm maſchinehm plaut! Wairat ſaimneeki ir tē „Champion” plaujama hs maſchines pahrwedufchi un atrod, kā tahs loti glihti un ahtri ſtrahda. Noplauj lihds 20 puhrweetas pa deenu. Tas teizamakais ir tē tas, ka winas ari weldrē eet. Ari kutamahs-maſchines ir dauds ſaimneeki tē eegahdajufchees un palihds tahdā wiſhē augſtahs kalpu algas maſinat. — Muhſu pagasts tagad buhwē

teefas-namu, kura buhſchot ari weetu preekſch teatera iſrahdiſchānahm, konzerteem un weefigeem wakareem eetaiſit. — Pee wejahm nihldamahm eeraſchahm japeefkaiſa ari linu-talkas, kuras til reti ween wehl atgadahs. Tagad pee mums iſwed is Jelgawas waj Bauſkas ſeewas, kuras tad no weenahm mahjahm us otrahm eet, linus pluhkdama s, un tā labu teefu naudas nopelna. —

A. Andeles ſinas.

Schim brihſcham maſka:

par mehru rudſu (120 mahrz.)	225 kap.
„ „ meefchu (105 mahrz.)	185 „
„ „ auſu (75 mahrz.)	110 „
„ „ kweefchu (128 mahrz.)	400 „
„ „ balto ſirnu	250 „
„ „ peleko ſirnu	220 „
„ muzu ſilku	15—16 rub.
„ birkawu ſahls	675 kap.
„ rudſu milteem (100 mahrz.)	230 „
„ kweefchu milteem (100 mahrz., I. ſortes)	500 „
„ podu (20 mahrz.) tabaka	160—180 „
„ „ „ ſweeſta	500—580 „

B. Naudas-papihru zenas.

I. 5% Kreewu premijas aiſleen.	180 rub.
II. 5% „ „ „	175 „
Nihgas komerz-bankas akzijas	179 „
Nihgas-Dinaburgas dſ. zela akzijas	128 „
Baltijas dſ. zela akzijas!	81 ¹ / ₂ „
5% inſkripzijas 5. aiſleen.	98 ¹ / ₂ „
5% walſs-bankas biletes, I. iſdoſch.	98 „
Kewales andeles bankas akzijas	89 „
5% Widſemes ſandbriefes, uſſakamas	98 ³ / ₄ „
„ „ „ neufſakamas	98 ¹ / ₂ „
4 ¹ / ₂ % Kurſemes ſandbriefes, uſſakamas	99 „
5% „ „ ne-uſſakamas	99 „
5% Nihgas-Jelgawas dſelzeta akzijas	115 „

Iſahrſemehm. Franziā ari jau ſahk ſtipri ween atſiht, ka „mahziba tautas-ſaimneeziabā” ne ween augſtakās mahzibas-weetās, bet ari laufſkolās loti deriga. Parihses un Wersaljes pilſehtōs jau gaddeem paſtahw ihpaſchas tautas-ſaimneeziabas klafes pee augſtakahm ſkolahm un ir beidsamā laikā aiſ mahzēkeem jo ſtipri pil-dijufchahs un it kreetnus panahlumus uſtrahdijufchahs. Schahm tautas-ſaimneeziabas klafehm ir tas nopelns, ka tagad tē ari jau daschās leelakās laufſkolās teef ſaimneeziaba mahzita. Schejeenes walde nodomajufe wiſwairat ſkolotaju-ſeminarōs eewest pamahzifchānu tautas-ſaimneeziabā, lai nahkofchee jaunibas ſkolotaji ar to eepaſiſtinatos, lahdu wehrtibu, lahdi nolikumi un lahdas atneſibas kapitalam, darbam, algai, kreditei, rentehm zc. un lai ſchee ſkolotaji ari ſawai jaunibai paſneegtu ihſtenas apkeribas no kapitaku iſdalifchānahs, no ihpaſchneeku teefibahm un pagehribahm un no darbineeku nepeenahzigu pagehrefchānu launeem un ſlahdigeem augteem. — Franziā ir nodomajufe, kā jau reis pee-minejahm, Parihsē, 1878. gadā, iſrihkot paſaules leetu iſtāhdi, ſchi iſtāhde buhſchot wareni leeliſka un lepna. Jau tagad, kā ſino, teef preekſch ſchihs iſtāhdes ſtrahdatōs. Pahr iſtāhdes-

ebtu jau ir galigi nospreests. Ghu-buhwe tiks bes kaut kahdas apstahschanahs un kaweschanahs isdarita. Istahdes eedali-schana buhschot tahda pate, kahda ta pirmâ Parihses pafauls leetu istahde bijuse, tikai ar to starpibu, ka schi istahde buhsch plaschaka un pilnigaka. Buhshot ari sewischka nodata preeksch kara-buhshanahs. Istahde maksaschot pehz muhsu naudas pa wisam kahdus 8 milj. rubl. f. — Amerikâ ir schogad dauds wairaf, ne lâ ziteem gadeem preeksch labibas-laukeem semes tizis ainsnemts. Ar seemas-labibu tē stahw itin labi, tur preti ar wafaras-labibu wahji nogahjees un ihpafchi no ausahm ir tē tikai widischka plauja sagaidama. — Seemel-Amerikâ jau gudro us to, lâ Missipi-upes istekas preeksch leelakeem lugeem waretu brauzamas padarit, lai augfchejo Missipi-semju bagatibu, kas pa leelakai dakai brangâ labibâ pastahw, us Ciropas tirgu waretu nowest. — Kalifornijâ attihstahs semes-apkopschana (semes-kultura) til brangi un ahtri, ka wairs ne mas ilgâ laikâ nepa-ees, kad jau Kalifornijas wihnu us Ciropas tirga atradihs, lâ jau tas notizis ar Amerikas apineem us Anglijas tirga. — Jo eewehrojams ir ari tas, ka pat Afrika, kuru ilgu laiku par ne-augligu un ne-apdsihwotu tureja, tagad ir atsichta par tahdu semi, kura Ciropu spehj apgahdat ar baribu un apgehrbu. Jau tagad dabujam no Afrikas eljas, kokos-reeksus, palmes-kodulus un dauds wehrptas leetas. Angleschu zetotajs Kamerons ir Afrikas deenwidus-datu apstaigajis un loti usteiz schos apgabalus, kas ar labibu un ziteem semes-augkeem loti bagati; winsch nosauz Deenwidus-Afriku par „nahkamibas labibas-klehti.“

Grahmatu-galds.

1. Weza un jauna Laika-grahmata us 1877. gadu. Idota no J. W. Steffenhagena un dehla, maksâ 10 kap. — Schi „Laika-grahmata“ ir ar sawu pasihstamu saturu preeksch nahlo-scha gada jau isnahkuse; winas peelikumâ schogad ir jo eewehrojamaš tas gabals is muhsu augsti zeenita gubernatora, Paul von Lilienfeld'a dsihwes, ko mehš wispahrigâ dakâ pahrsneegusch, lihds ar wina bildi, kura lâ dsird, Wahzijâ gatawota un it labi isdewusehs. — Tad wehl tē atrodahs wehsturigš rakšs pahr Jelgawas gimnasiju — ar bildi un stahstinsch (Rehninsch Wilhelms) is beidsama Wahzu-Frantschu kara — ar daschadahm bildehm. Wehlam schai jaunai „Laika-grahmatai“ us 1877. gadu dauds laimes un sekmes!

2. Latweeschu Kalenderis ar bildehm us 1877. gadu. Idots no grahmatu-un biltschu-drukataja G. Sieslaca (Jelgawâ — pee tirgus-platscha), maksâ 20 kap. — Schis pa wisam jaunais kalenderis ir jaunaku laiku pagehribas wairaf eewehrojis, tē ir us katras lapas-pufes, kur mehnescha wahrds atrodahs, ari Kreemu basnizas- un walsts-swehtki ihpafchi usihmeti un tufschahs weetinas ar jokeem un mihklahm ispilditas, — til ween waloda daschâs weetas schinis jokds naw deesgan sklaidra un deriga; tã par peem. lasam us 5. lap. p.: „Presidents: „Ap-fuhdschais, Zuhš efat pee wainas **peedsihiti**, — feschî leezeneeki isfaka 2c.“ — Us 21. l. p.: „Un taisni rihtâ **friht** leelais tirgus“ (us to un to deenu) 2c. — „waj ta tu ari mums buhtu rada **waj**, ka mahte 2c. — Tahlak atrodahs scha jauna kalendera peelikumâ — preeksch fainneezibas: tirgi Kursemē, Widsemē un Leischds; — gruhneuma- un perejuma-kalenderis wifds laikds un daschadi derigi ziti padomi; — preeksch ideenischligahm darischanahm: Dselszetu-libniju attahlumi un braufschanas-zenas; prozentes tabula; dilischantsu brauzeeni Kursemē; zenastakse pahr wisahm Kreewijâ issuhtamahm koresponzijahm (wehstulehm, pakahm 2c.); takse pahr pakufuhtijumu swara-maksu; tabula pahr stempela papihra-sortehm. Peelikumâ atrodahs: Muhfu Augusta Kunga un Keisara zilts; pahrskats pahr waldneekem is Romanowa nama; pahrskats pahr tagadejeem ahrsemes

waldneekem. Kalendera pahrafo daku ispilda: „Wifu preeksch sawa dehla (Saldatu humureska);“ „Reti redsets pijoles-spehle-tajs (jozigs stahstinsch);“ „Kalna buhdinâ (is Wahzu walodas no Fr. Brihwsemneeka);“ „Klupura Turzis.“ — un beidsot joki un mihklas. Schim jaunam, it kreetnam kalenderim, wehlam laimigu un isdewigu zetu.

3. Joki un smeekli ar bildehm. Pirmajs krahjums. Idots no G. Sieslaca. Maksâ 15 kap. Schinî grahmatinâ atrodahs stahstini un dseesminas par laika-pakaweschanu; bildeš tē ir wiszaur glihti drukatas; wiswairaf eewehrojami zaur sawu weiklu walodu un kreetnaku saturu ir tee tē gala atradamees raksteeni: „Is dabas mahzibas“ un „Brentscha peedsihwojums Rihgâ“. Wehletumees, ka Sieslaca l. sawds nahlofchds joku-krahjums us to zeeschaki raudstos, ka wiszaur sklaidra Latweeschu waloda tiktu leetata; zitadi waram scho pirmo krahjumu joku-mihlotajeem gan eewehlet.

4. Zihnischanahs us dsihwibu un nahwi. Stahsts no Turku-Serbu kara-lauka. Latwisti tulkojis Lappas Mahrtinsch. Rihgâ 1876. Brahtu Busch apgahdeenâ. No schihš grahmatas tagad til wehl 1. gabals isnahjis, newaram tapehz schoreis pahr to wairaf spreest, ka til ween to ihst peeminet, ka schis stahsts grib scha laika leelo notikumu aprakstīt, us ko wisa Ciropa noraugahs, proti: pahr Turkijas schalaka warmahzibas-darbeem pret kristiteem. Schis stahsts isnahkschot wairaf turpinajums; katrâ turpinajumâ buhschot tschetri loksnes un maksaschot 20 kap. f.; pirmais turpinajums, lâ jau dsirdjahm, ir isnahjis. Waloda ir laba un patihkama.

Ap pusnakti.

Ap pusnakti, kad wif faldâ dusâ,
Til schurkas, peles sawu troksni tais'
Ais restehm fesch kahds zeetumneeks tur klusâ
It behdigs, domigs — aplahrt druhmais gais
Ap pusnakti.

Jau apdsifuse swezes uguntina,
Tas fesch us galwu rolas stutedams,
Preeksch ta, kas ahrpus scha, tam newa fina,
Tas tumfai mihsch ir gauschi fehrodams
Ap pusnakti.

Kam bija gaismai redset wina raudas?
Waj ta schim spehja scheitan palihds?
Kaut brihw tas kluhu, tomehr justu gaudas
Kas spehtu tam schahs firdi noremdet.
Ap pusnakti?

Reis smaidija tam daila debefs meita
Ar sawahm filahm debefs aztinahm:
Tas tagadin schim zeetumneekam weidâ
Kas smaidija aij dselses restinahm.
Ap pusnakti?

Uf debef tas azis met zaur logu —
Tur mirds til weenâ sposcha swaigsnite.
Ta weeglinaja winam gruhsto flogu.
Waj ta bij' frischu mihlas swaigsnite
Ap pusnakti?

Zuhsminsch.

Atbildeschais redaktors un isdewejs: G. Mather's.

Sludinajumi.

Sludinajums.

Tahs jau gaiditahs

roku kulamabs = maschines no Heinrich Lanz, Mannheim,

ar patent lingas- (schwung-) spoli un misina spoles-
lehgereem, kas zaur weeglu greschanos un stiprumu it
ihpafchi eevrehrojamas, ir atuahkufchas un war atkal katra
apstelleschana tikt ispildita zaur [156-1]

J. W. Grahmann,

Nikolai-eela, blakus strehlnieku dahrjam.

Veelakais lehgeris

Pehterburgas gumi-kalofchu

no

P. Lerchendorff a,

Kalku- un Schuhnu-eelu stuhri Nr. 13,

Rihga.

Zuru par fawu veenahkumu, fawem tautescheem un zeen. virzejem Kursemē zaur
fcho snot, ka man ir isdeweess, Pehterburga no Kreemu-Amerikas beedribas weenu leelu
partiju wislabalo gumi-kalofchu (ar farkanu stempeli un ebrgli) skaidra naudā lehti pvekt,
zaur to tagad eevrehju wifas sortes gumi-kalofchu

25 kap. f. pahri

lehtaki pahrdot, ne ka tas Kursemes vilfehtas noteek; te ari wehl tas ja-eeewebro, ka Kur-
semē wiswairak otras un trefchas sortes kalofchu teek pahrdots, kuras 52 libds 40 kap.
pahri fabrika lehtaki maffa, ne la pirmā sorte. No ta redsams, ka dauds lehtaki isnahst,
fad schē Rihgā pvekt.

Atkal pahrdewejl dabu ihpafchas prozentes. Ar raksteem pastelietas prezes teek pehz weh-
leschanas isfuhititas. [170]

Nahkofchās deenās fagaidu: Gumi-kalofchu-sahbakus ar barankinu kuminu eefantetus
preefch dahmahm un behrneem. un augstas fneegu-kalofchās preefch kungeem un pulkahn.

Weefniza „Belvedere“

Rihgā, pee teatra bulwara, bahnuschu tuwumā,
peedahwa fawas uf labako wihsi eetaisitas weefu = istabas
par mehremu zenu.

Weefu-galds (table d'hôte) teek if deenas, pulkst.
3 pehz pusdeenas klahs.

Weefniza atrodahs biliards un tē ir dabujams: atspir-
dsinadamas kafejas un wifadi ehdeeni pehz kahrtes if
katrā deenas-laikā. [155-3]

Ar augsti-zeenifchanu

Johannes Gbert.

Sawu wezo, uf tirgus-platscha (pee Sofes) jau fen gadeem pa-
sistamo wihnuši wehl ar weenu paturedams, esmu wehl weenu

jauuu wihnuši eetaisijis

Katolu eelā, namā Nr. 7, bekeram Hoyer k. blakus, un Allunan k.
grahmatu pahrdotawai teefcham preti. Apfolos par to lehtako zenu labu
apdeeneschānu. [154-1]

Jelgawā.

P. Mittler.

Wifu wisadas gatawas drabnas

preefch kungeem un behrneem no ik katra wezuma, pahrdodu par wis-
lehtakahn zenahm, gatawoju uf apstelleschānu ari tahdas, lahdas if kat-
ram tihl un apfolu ari turpmal uf mata wifas usdofchānas kā libdschim is-
pildit, zeenijamai publikai par to man libds schim dahwatu ustizibu pa-
teifdamees. Tad ari daru suamu, kā es schinis deenās is Wihnes wil-
fehtas esmu dash-dashadas drabnas pehz wifu jaunalahs modes dabu-
jis un ari tahs pahrdodu, zil lehti ween eevrehjams. [165-4]

Dr. M. Poppmachera

drabnu-lehgeris, Jelgawā, katolu eelā Nr. 7, blakus Schablowska kunga
grahmatu pahrdotawai.

Pakawas, maschinas-elju, dezimal-fwarus

pahrdod no lehgera [169]

Biegler & Comp.

Rihgā, Pils-eelā Nr. 19.

No 9. septembra sch. g. fahkot dsh
woju Sin der-eelā Nr. 1. 2 trepes aug
scham. [161-2]

J. Sinberg.

Mahziba Kreemu waloda
pafneeds, kā ari pahrtulkojumus apgabda

P. Schutow.

[159-2] Esara eelā, Grünfeld k. namā, Nr. 27

Kulamabs = maschines

(ar twaifu-irgu- un roku-scheklu dseenas),
labibas-wehtifchānas- un eefelu-ma-
schines — leelā iswehlē no lehgera pahrd-
dod [168]

Ziegler & Comp.

Rihgā, Pils-eelā Nr. 19.

Ar rokahn, kā ari ar kahjahn dse-
namas

fchuhfchānas. maschines

preefch mahjas-bruhkes, kā ari preefch
ffrodereem, karpneekem, rehdi-
keem pahrdod par lehtakahn zenahm [167]

Ziegler & Comp.

Rihgā, Pils-eelā Nr. 19.

Kahpostu = galwas

no wifalabakahs sortes ir par pamafnatu
zenu is kahpostu-dahrfa, pee Zoeyffel k.
fabrikas, pebrkamas. [166-6]

**Semkopi-
bas
maschiun
lehgeris un
isfuhiti-
schana**

un wifas sortes rihku, kā ari Paardarda

superfossatus,

kuri tē jau 15 gabus par labeem atrastt
un fawu labu ihpafchibu dehl jau pirmā
semkopijschānā 1865. gadā medali
dabujs, pahrdod

P. van Dyk,

Rihgā, leelā fmilfchueelā Nr. 1. un 19.

G. Sieslaka

grahmatu- un bilschu drukatawā

(Jelgawā, pee tirgus platscha)

peekem wifadus drukas un litografijas darbus, kā: grahmatas, no-
tes, apfweizinaschānas-dseefmas, kahju-biletēs, programus un
pafinojumus preefch teateru, konzertu, un dashadahn zitahn
israhdischānahm, kontrol-grahmatinas, wifadus kontraktus, fko-
las-lezibas, marginalijas jeb apdrukatas wehstulu lofsnes, statu-
tus, dashadus schematus, wifadas kantoru un teefu grahmatas
un tabeles, wifitu-, adrefu-, weikatu- un abonement-kahrtis,
raibahn krahfahm israhdatas litografēretas etiketes preefch apteh-
keem un dsehreenu pahrdotawahm, kaufmaneem, fabrikanteem, preefch
tehjas, tintes u. t. j. pr. [150]